

EU ó Den europeiske union

Da 2. verdenskrig sluttet i 1945 lå store deler av Europa i ruiner. Mesteparten av industrien var ødelagt av bomber, og det var mangel på mat, klær og medisiner. Verst gikk det ut over Tyskland, der USA, England, Frankrike og Sovjetunionen hadde rykket inn fra alle kanter og okkupert landet. Ingen av okkupantene ville trekke seg tilbake, og landet ble delt inn i 4 okkupasjonssoner. De fleste mente at tyskerne måtte holdes nede, slik at de aldri mer ville bli i stand til å gå til krig. Bare amerikanerne så annerledes på situasjonen. Regjeringen i Washington var redd for at fattigdom og manglende tro på fremtiden kunne føre til revolusjon og kommunistisk maktovertagelse i mange europeiske land.

Marshallhjelpen og NATO

Den amerikanske regjeringen mente at det var absolutt nødvendig at Vest-Europa ble gjenoppbygd så snart som mulig, og satte inn tre kraftige tiltak for å få til dette. Det første var Marshallhjelpen, enorme pengeoverføringer både til venner og tidligere fiender. Det var dette som førte til det såkalte «tyske mirakelet»: På få år ble Tyskland gjenreist til Europas ledende industrinasjon. Også Norge fikk flere milliarder i Marshallhjelp.

Det andre tiltaket var opprettelsen av NATO, den nordatlantiske forsvarspakten. Medlemskap i NATO var en av de innforståtte betingelsene for å få økonomisk hjelp, så egentlig var det ikke politisk mulig å si ja takk til pengene og nei takk til medlemskap i NATO.

Det tredje tiltaket var å presse på for å få dannet en økonomisk og politisk europeisk union, helst en føderal superstat basert på liberale prinsipper etter mønster av USA.

Kull- og stålunionen

Noe av det første som ble gjenreist med amerikanske penger var kullgruvedriften og stålindustrien i Ruhr-området. Denne industrien er først og fremst tyskeid, men Frankrike, som også har sterke økonomiske interesser i området var redd for tysk dominans og gikk inn for et samarbeid. I 1951 ble Den europeiske kull- og stålunion dannet med 6 medlemsland: Tyskland, Frankrike, Italia, Belgia, Nederland og Luxemburg.

EF

Medlemmene i kull- og stålunionen, «de indre 6», arbeidet hele tiden for å utvide det økonomiske samarbeidet. I 1957 ble **Romatraktaten** undertegnet. Målet var økonomisk vekst, og midlene var å bryte ned tollmurene mellom landene og tillate fri flyt av varer og tjenester over landegrensene. Romatraktaten ble betraktet som en grunnlov for EEC ó *European Economic Community*, på norsk EF eller Det europeiske fellesskap. Alle land som senere ønsket å bli medlem eller inngå forpliktende avtaler med EF måtte godta bestemmelsene i denne grunnloven.

Hovedpunktene i Romtraktaten

Artikkel 1 sier at landene vil samarbeide.

Artikkel 2 sier at formålet med samarbeidet er å øke velstanden i medlemslandene

Artikkel 3 sier at de skal gjøre det ved å:

- a. oppheve all toll mellom medlemslandene.
- b. innføre felles tollmur mot land som ikke er medlemmer.
- c. fjerne alle hindringer for fri flyt av personer, tjenester og kapital mellom medlemslandene.
- d. innføre felles politikk for landbruk og transport, samt sikre fri konkurranse i et felles marked.
- e. samordne medlemslandenes økonomiske politikk.
- f. gjøre de nasjonale lovene mer like.
- g. opprette et felles «sosialfond» for å jevne ut levestandarden blant medlemslandene.
- h. opprette en europeisk fellesbank.

I artikkel 4 opprettes

- et råd
- en kommisjon
- en domstol

Disse organene skal passe på at medlemslandene retter seg etter reglene.

EFTA (European Free Trade Association)

Romtraktaten var hard kost for mange av medlemslandene, men den var mye verre for de landene som var utenfor. I 1960 ble **EFTA . det europeiske frihandelsforbundet**, «de ytre sju», stiftet med disse medlemmene;

Danmark

Norge

Portugal

Storbritannia

Sveits

Sverige

Østerrike

I tillegg til å handle med hverandre er EFTA-blokken tung nok til å få gode handelsavtaler med EF. De har nesten like mange fordeler som EF-medlemmene, men ingen av forpliktelsene. Dette er en uholdbar situasjon for EEC. Tyskland, Italia og Nederland presser på for å få Storbritannia til å skifte side. England er Danmarks største handelspartner, og en av de største for Norge. Det fører til at 4 land søker om medlemskap i EF i 1962; Storbritannia,

Irland, Danmark og Norge. Men i 1963 legger general *Charles de Gaulle*, Frankrikes allmektige president , ned **veto** mot britisk medlemskap.

Motstanden mot britisk medlemskap går langt ut over Frankrikes grenser. Den tyske kansleren Konrad Adenauer er enig med de Gaulle. Hjemme i England går diskusjonen høyt. England har i tillegg til EFTA hele *Commonwealth*, de tidligere koloniene sine, som handelspartnere. Hvordan vil et britisk medlemskap i EF virke inn på denne handelen? Labour er mot medlemskap, men det konservative partiet er for, og det er de som har regjeringsmakten. I 1966 sender de ny søknad, men Frankrike legger ned veto for annen gang.

I 1969 gikk de Gaulle av som president. Allerede året etter søkte Storbritannia om medlemskap for tredje gang, og nå ble det alvor også for Norge og de andre EFTA-landene.

EF- kampen i Norge

Stortinget hadde bestemt at det skulle holdes en rådgivende folkeavstemning i Norge om landet skulle bli medlem av EF. Det var like stor uenighet blant politikerne som blant folk flest. Regjeringen Borten, den borgerlige samlingsregjeringen som besto av 4 partier, sprikte i alle retninger. Statsministerens eget parti, Senterpartiet, var mot. Høyre var for. Venstre og Kristelig Folkeparti delte seg i spørsmålet om medlemskap. «*Har du prøvd å bære et lass staur på skulderen*» sa Per Borten til en journalist «*så vet du hvordan jeg har det. Når stauren først begynner å sprike er det ikke mye du kan gjøre for å rette den opp igjen*». Per Borten skulle få rett. Det viste seg umulig å rette opp igjen regjeringen etter den såkalte *lekkasjesaken*. Dagbladet hadde trykt deler av en hemmeligstemplet rapport fra forhandlingene i Brussel. Hvem hadde lekket? Overfor Stortinget innrømmet statsministeren at han hadde vist et hemmeligstemplet notat fra forhandlingene til Arne Haugestad, lederen for nei-bevegelsen i Norge. Det ble fullt opprør, og regjeringen Borten måtte gå av.

Særlig større enighet var det ikke andre steder heller. Diskusjonen gikk høyt, det ble arrangert demonstrasjonstog, det var plakater over alt. På skolene malte engasjerte elever «*Nei til EF!*» og «*Ja til Europa!*» på doveggene i stedet for de vanlige inskripsjonene, og slapp kanskje unna ubehagelige spørsmål om leksene når de kunne lure læreren til å diskutere EF enda en gang..

Ved folkeavstemningen i 1972 stemte 53 % nei. Dette var vanskelig å forstå for mange ute i Europa, for Norge hadde da oppnådd svært gode betingelser i forhandlingene? Javisst, men det betydde lite her hjemme. Selv om det var overgangsordninger, ville landbruk og fiske få dårligere vilkår på sikt innenfor fellesskapet enn utenfor. Avstemningen viste tydelig at det var ja- flertall i Oslo-området og i byene, mens det var overvekt av nei i landområdene og langs kysten.

1973. Storbritannia, Irland og Danmark ble medlemmer av EF.

Samme år inngikk Norge handelsavtale med EF: Norge kunne handle tollfritt med alle varer bortsett fra bearbejdede fiskeprodukter og enkelte fiskeslag.

Maastricht-traktaten Æ EF blir EU

I 1989 skjedde to ting som forandret Europa. Det ene var at Berlinmuren falt og at Tyskland ble samlet igjen. Det andre var at politikere fra de 12 EF-landene (Hellas kom med i 1981 og Spania og Portugal i 1986) ble enige om en kraftig utvidelse av Romatraktaten. Forhandlingene foregikk i den nederlandske byen **Maastricht**, som ga navn til avtalen.

Denne avtalen var så omfattende at den måtte godkjennes av nasjonalforsamlingen i alle medlemslandene før den ble gyldig. Danskene ville ikke miste sin danske krone og kontrollen over pengepolitikken og stemte **nei** i en folkeavstemning. Sjokkbølger i Europa, men saken løste seg ved at Danmark fortsatte som medlem av EF, men fikk unntak fra euroen og kunne beholde sin danske krone.

Romatraktaten var først og fremst en avtale om handel og næringspolitikk. Endringene som blir gjort i Maastricht gjør EU til en politisk og økonomisk union. Her er noen av de tiltakene som skulle innføres:

- Felles valuta (RURO) og økonomisk politikk.
- Felles utenrikspolitikk
- Felles innvandringspolitikk (Schengen-avtalen)
- Felles sosialpolitikk
- Felles politikk for energi, transport, kultur, forskning, miljø.

EØS-avtalen

Maastricht-avtalen endret også forholdet mellom det nye EU og frihandelsforbundet EFTA. Fire av landene i EFTA planla å søke medlemskap i EU: Norge, Sverige, Finland og Østerrike. I mellomtiden var det nødvendig med en ny avtale. I januar 1992 ble EØS-avtalen undertegnet med gyldighet fra 1. januar 1994.

EØS-avtalen ligner svært mye på det EF- medlemskapet Norge sa nei til i 1972. Vi måtte rette oss etter de såkalte **EU-direktivene** fra kommisjonen i Brüssel og rettsavgjørelser i **EU-domstolen**. Stortinget avgjorde likevel at det ikke var nødvendig med noen folkeavstemning i dette tilfellet. Bare Sveits holdt folkeavstemning, og her ble svaret nei.

Folkeavstemningen i 1994

I Finland var det stor enighet om å gå inn i EU. Dette henger nok sammen med at finnene alltid har fryktet sine nære naboer, og med god grunn. På 1700-tallet var de okkupert av Sverige, I 1814 ble de russisk provins¹. Finland ble fritt i 1917, men bare 20 år senere kom russerne tilbake og tok de beste delene av landet. Etter 2. verdenskrig kunne de ikke bli medlem av NATO ó det ville ikke Russland tillate. Nå var EU en sikring og en garanti for finsk selvstendighet. Det måtte bli ja.

¹ Dette var en del av oppgjøret etter Napoleonskrigene. Stormaktene bestemte at Sverige skulle få Norge fra Danmark, som hadde støttet Napoleon. Til gjengjeld måtte Sverige avstå Finland til Russland.

Både i Norge og Sverige var meningene sterkt delte, men ja-siden i Sverige hadde noe større overvekt enn i Norge. For ja- siden i Norge ble det derfor et stort poeng å få avstemningen etter svenskene for å få drahjelp. Hvis Sverige sa ja ville det bli umulig for Norge å si nei. Sverige er og blir vår største handelspartner. 14. november sa Sverige ja til EU, men det ble nesten dødt løp til tross for at hele det offisielle Sverige gikk inn for medlemskap.

I Norge gikk splittelsen på tvers av familier, naboskap og politiske partier. Høyre var klart på ja-siden. Arbeiderpartiets årsmøte stemte for EU, men stilte hvert medlem fritt til å stemme etter sin egen overbevisning.. Senterpartiet var det viktigste neipartiet, og fikk støtte av KrF og SV. Som i 1972 var motstanden størst blant fiskere, bønder og arbeidere. Geografisk blir dette nord og vest i landet og på landsbygda. Ja-siden la vekt på sikkerhet og internasjonalt samarbeid. EØS-avtalen virket slik at Norge måtte rette seg etter bestemmelsene i EU uten at vi hadde stemmerett slik som medlemslandene. Neisiden la mest vekt på den nasjonale sjølråderetten. Vi hadde vært i union før.

Stemningen var nervøs foran folkeavstemningen 28. november. Flere meningsmålinger tydet på dødt løp. Hva om valgopplutningen ble under 50 prosent? Hvordan ville Stortinget takle en nei-overvekt på 0,1 prosent? De slapp å ta stilling til det. Hele 89 % avga stemme, 52,2 % stemte nei. Norge hadde sagt nei for annen gang.

1995. Amsterdam og Schengen

I 1995 ble **Sverige, Finland** og **Østerrike** medlemmer av EU, som nå besto av 15 land. EØS-landene var redusert til Norge, Island og Liechtenstein, det lille fyrstedømmet i de sveitsiske alper som ikke fulgte Sveits den gangen de sa nei også til EØS.

Samme år ble både Romatraktaten og Maastricht-traktaten endret på noen viktige punkter. Tidligere hadde medlemslandene **vetorett**. Det vil si at hvert enkelt land kunne stanse vedtak de var uenige i. Den nye **Amsterdamtraktaten** innfører flertallsavgjørelser i en rekke saker. Utenrikspolitikken blir mer samordnet.

Schengenavtalen går ut på å åpne grensene mellom medlemslandene. Det er ikke lenger nødvendig med pass for å reise mellom medlemslandene. Derimot skal det være en mur av pass- og sikkerhetskontroll mot land utenfor EU. En asylsøker som får opphold i et medlemsland kan fritt reise til de andre. En som får avslag i et land kan ikke søke i et annet.

For Norge var dette svært problematisk etter nei- valget i 1994. Skulle vi få passkontroll og sikkerhetsmur mot Sverige? En slik ordning ville ikke fungert. Noe måtte gjøres. Løsningen ble at Norge i 1996 underskrev Schengen-avtalen.

1999 - 2002: Innføring av euro

De ledende EU-politikerne hadde hele tiden sett for seg en europeisk føderalstat etter mønster av USA, med en egen overnasjonal regjering og felles utenrikspolitikk. En av betingelsene for en slik statsdannelse er felles valuta og finanspolitikk.

- **Euroen** ble innført i 11 land. Danmark, Sverige, Storbritannia og Irland beholdt sine kroner og pund. (Mynter og sedler blir tatt i bruk først fra 2002).

- **Den europeiske sentralbank** opprettes,
- Stemmedelingen mellom landene endres. (**Nice- traktaten**),

2004. Nye medlemsland

Fra 1. mai 2004 er disse landene kommet med i EU: **Litauen, Latvia, Estland, Polen, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Kypros og Malta.**

2005 EU-grunnloven

I oktober 2004 var arbeidet med en ny grunnlov for EU ferdig. Den bygde på Romatraktaten, men gikk svært langt i å gjøre EU til en union, nesten som USA eller Russland. Avtalen ville gripe inn i hverdagen til 450 millioner mennesker i 26 land. Alle 26 land måtte **ratifisere** (godkjenne) grunnloven for at den skulle være gyldig. I mange av landene kunne ikke nasjonalforsamlingene ta stilling til dette uten at det først hadde vært en folkeavstemning.

Det var en lang og hissig debatt i Frankrike. Rett før avstemningen holdt president Chirac en fjernsynstale der han appellerte til fornuften og ba folket stemme ja. Men folkefornuften sa noe annet, Folk var redde for jobbene sine i et helt åpent Europa og sa et klart **nei** til grunnloven. Da det samme skjedde i Nederland, var det klart for alle at denne grunnloven var dødfødt. Etter et års arbeid og forhåndsdrøftinger ble det lagt fram et nytt forslag som ikke gikk så langt i integreringen som det første. Blant annet beholdt landene mye av styringen med egen pengepolitikk. At dette kunne slå begge veier ble tydelig under finanskrisen i 2008.

Lisboa-traktaten 2009

Den kanskje viktigste grunnen til at det har vært så vanskelig å sette de mange vedtakene i forskjellige EUL-organer ut i livet er at flertallet av befolkningen i EU-landene opplever at alle viktige avgjørelser blir tatt over hodet på dem. Det samme gjelder mange av de mindre statene. De viktigste avgjørelsene blir som regel tatt av de store landene, da spesielt Tyskland og Frankrike. Derfor frykter lederne i EU folkeavstemninger. Det blir som regel nei.

Lisboa-avtalen ble laget for å redusere det «demokratiske underskuddet» ved å styrke det folkevalgte EU-parlamentet, som ble utvidet til 750 medlemmer. Parlamentet skal kontrollere EU-kommisjonen på samme måte som de nasjonale parlamentene kontrollerer sine regjeringer. Ingen enkeltland har lenger noe absolutt veto, og det skal minst 4 land til for å stoppe et vedtak som er hjort av EU-kommisjonen. EU-Parlamentet kan også fatte sine egne vedtak med minst 55 % av stemmene.

Utviklingen 2005 - 2015

I 2012 fikk EU Nobels fredspris med denne begrunnelsen: «EU og dens forløpere har gjennom 60 år brakt fred, forsoning, demokrati og utvikling i Europa».

De fleste vil nok være enig i dette. Selv om Romatraktaten primært dreide seg om økonomi, fri flyt av arbeidskraft og kapital over landegrensene, er det opplagt at samarbeid om felles interesser bidrar sterkt til å dempe faren for krig mellom deltakerlandene.

Når det gjelder den innvirkningen utviklingen i EU har hatt på innbyggerne i det enkelte land blir bildet noe annerledes. For de sterke demokratiene i Nord-Europa har den økonomiske og sosiale utviklingen i store trekk vært positiv, mens store deler av befolkningen i flere søreuropeiske land har blitt skadelidende.

Innføringen av euro i land med vært forskjellig økonomi, arbeidsliv og finanspolitikk gikk tilsynelatende greit så lenge den økonomiske oppgangen varte. Flere søreuropeiske land som Hellas og Portugal, og også i stor grad store land som Spania og Italia fikk hevet levestandarden for store folkegrupper gjennom å ta opp store lån i den nye og sterke valutaen med den europeiske sentralbanken i ryggen. Men de hadde få eller ingen reserver, og ble hardt rammet av den internasjonale finanskrisen i 2008. Hellas måtte få nye lån for å betale rentene på de gamle lånene, og i 2011 ble så mye av gjelden skrevet ned at det ligner svært mye på en «styrt konkurs». I Italia måtte statsminister Berlusconi gå av og ble erstattet av en bankmann og økonom som skar kraftig ned på budsjettene for å klare rentene på statsgjelden.

Etter hvert har en rekke «euro-land» kommet opp i en alvorlig gjeldskrise fordi de ikke klarer å betale renter og avdrag på de store lånene: Irland, Portugal, Spania, Italia og Hellas. Disse landene har fått høy arbeidsledighet fordi de er bundet til euroen og ikke kan devaluere valutaen sin, slik for eksempel Island gjorde for å komme ut av en forferdelig gjeldskrise. I stedet får de høy arbeidsledighet og kommer inn i en ond sirkel. De som er arbeidsledige kan heller ikke betale skatt. Staten får mindre inntekter, og gjelden bokser. I 2015 har Spania en arbeidsledighet på 24 % (for ungdom under 25 år er den 55 %), mens over halve arbeidsstokken i Hellas, 58 % er uten arbeid. Selv om Hellas fikk ettergitt mye av gjelden i 2008 har de i 2015 en gjeld på 80 milliarder euro som de ikke kan betale uten at de får nye lån å betale med.

Mange, både i Hellas og i långiverlandet Tyskland mente at Hellas måtte ut av euroen, men de fleste så at en «grexit» antagelig ville bringe hele EU-systemet inn i en enda større krise. Resultatet av en rekke krisemøter ble at Hellas i løpet av årene 2015 ó 20 får ytterligere 50 milliarder euro i nye lån, som de må bruke til å betale renter og avdrag på de gamle. Men om dette vil hjelpe Hellas ut av krisen er det mange som tviler på.

I Storbritannia har det vært misnøye med den sterke styringen fra Brussel, og regjeringen har varslet om folkeavstemning om fortsatt medlemskap i 2016.

I Norge har meningsmålingsinstituttene hvert år stilt det samme spørsmålet: «Hva ville du stemt hvis det hadde vært avstemning om EU-medlemskap i dag?» I november 2011 svarte 80 % «nei», mens bare 14 % svarte «ja». En tilsvarende måling i 2014 viste 71 % mot og 19 % for medlemskap, mens 10 % svarte «vet ikke».

Arbeidsoppgaver

Det er lettere å svare på spørsmålene når du har lest hele teksten i sammenheng før du begynner. De fleste av svarene på fakta- spørsmål finner du i teksten, men det kan hende du må bla. Du vil finne store mengder av artikler om EU og enkeltsaker på nettet, men pass på: Hvem har skrevet det? Er det et partsinnlegg?

1. Hva kalles den traktaten (avtalen) som legger grunnlaget for EEC ó det senere EU?
2. Hvilke seks land var det som inngikk denne avtalen?
3. Tre av landene hadde samarbeidet før. Hva ble denne sammenslutningen kalt, og hva samarbeidet de om?
4. Når ble EFTA opprettet, og hva var grunnen til det?
5. Hvilke land var medlemmer av EFTA?
6. Hvorfor var det mulig for *en* mann (president de Gaulle) å stoppe britene fra medlemskap?
7. I 1971 søkte Norge om å bli medlem i det som den gang het EEC (*European Economic Community*), og som på norsk ble kalt EF (Det europeiske fellesskap). Hva var hovedgrunnen til at Stortinget søkte om norsk medlemskap?
8. Dette skapte sterke motsetninger mellom tilhengere og motstandere av EF. Hva var de viktigste argumentene for og mot medlemskap?
9. Hva ble resultatet av folkeavstemningen i 1972?
10. Ha var det ved Maastricht-traktaten som gjorde det økonomiske fellesskapet om til en politisk union?
11. EØS står for Europeisk Økonomisk Samarbeid. Hva var hensikten med **EØS-avtalen**? Hvilke land gjaldt den for da den ble inngått?
12. Hvilke land gjelder den for nå?
13. Fire EFTA-land søkte om medlemskap i EU i 1994. Hvilke land?
14. Hva tror du er hovedgrunnen til at Finland ble med i EU?
15. Hvordan gikk det med folkeavstemningen i Norge?
16. Hva *Schengen- avtalen* ut på?
17. Hvorfor var det helt nødvendig for Norge å bli med i Schengen-samarbeidet?

18. Hvilke land var med i EU i 2004? (Nå kom også flere østeuropeiske land med.)

19. Folkeavstemningene i en del EU-land i 2005 ble en skuffelse for mange politikere. Hva skjedde, og hva tror du det betydde for utviklingen i Europa?

20. Hva taler for at Norge bør søke om medlemskap i EU for tredje gang? Hva taler i mot?